

Návrh budúcej poľnohospodárskej politiky EÚ neprispieva k zlepšeniu životného prostredia

Vedci analyzovali plán reformy Spoločnej Poľnohospodárskej Politiky EÚ

Súčasný návrh reformy Spoločnej Poľnohospodárskej Politiky EÚ (SPP) s najväčšou pravdepodobnosťou nezlepší ochranu životného prostredia, tvrdí tím vedcov v časopise Science (<https://science.sciencemag.org/content/365/6452/449>). Výskum bol vedený poprednými inštitúciami v Nemecku - Centrum Integrovaného Výskumu Biodiverzity (iDiv), Helmholtz Centrum pre Environmentálny Výskum (UFZ) a Univerzita v Göttingene, a podieľal sa na ňom aj Ústav krajinskej ekológie SAV. Hoci sa EÚ zaviazala k agende udržateľného rozvoja, návrh reformy SPP neodzrkadľuje túto skutočnosť. Autori poukazujú na fakt, že prebiehajúci proces reformy SPP stále umožňuje začleniť do jej výslednej verzie opatrenia, rešpektujúce vedecké poznatky a požiadavku verejnosti riešiť zhoršovanie životného prostredia vrátane zmeny klímy.

Poľnohospodárske územie pokrýva 174 milión hektárov, čiže 40% plochy EÚ (na Slovensku je to takmer 50%). Medzivládna vedecko-politická platforma pre biodiverzitu a ekosystémové služby (IPBES) identifikovala intenzifikáciu využitia krajiny, predovšetkým poľnohospodárstvom, ako najhlavnejšiu príčinu poklesu biodiverzity a ponuky ekosystémových služieb, čo predstavuje reálnu hrozbu negatívneho vplyvu na ľudskú spoločnosť.

Európska Únia (a tým pádom aj Slovensko) sa zaviazala prostredníctvom viacerých medzinárodných dohôd na cestu k udržateľnému poľnohospodárstvu, k ochrane biodiverzity a boju s klimatickou zmenou. Keďže SPP poberá 40% celkového rozpočtu EÚ, patrí k najdôležitejším politikám na implementáciu týchto medzinárodných záväzkov. “Návrh Európskej Komisie pre SPP po roku 2020, publikovaný v júni 2018, demonštruje veľmi málo z týchto zámerov” hovorí tím vedcov, ktorý viedli Dr. Guy Pe'er (iDiv, UFZ) a Dr. Sebastian Lakner (Univerzita Göttingen).

Vedci analyzovali, ako návrh SPP pre obdobie po roku 2020 napomáha dosiahnutiu cieľov pre udržateľný rozvoj (SDGs) Organizácie Spojených národov a splneniu očakávaní verejnosti ohľadom vyššej environmentálnej účinnosti SPP. Analýza je založená na komplexnom prehľade literatúry zahrňujúcom 450 prác, zameraných napríklad na hodnotenie SPP ohľadom efektivity, koherencie s inými nástrojmi alebo relevantnosti k prioritám EÚ, verejnosti a pod. Záver vedcov je: navrhovaná SPP predstavuje jasný krok vzad v porovnaní so súčasnou SPP.

“Seriózne zohľadnenie udržateľnosti a SDGs si žiada hlbokú reflexiu poľnohospodárskej politiky, jej rozpočtu a nástrojov,” hovorí ekolog Guy Pe'er. “Okrem slov sme toho našli veľmi málo.” Podľa vedcov má SPP potenciál podporiť najmenej 9 zo 17 cieľov udržateľného rozvoja, hoci v súčasnosti prispieva k naplneniu iba dvoch (žadna chudoba, žiadny hlad).

Vedci tiež kritizujú, že EÚ mieni zachovať niektoré z opatrení SPP, ktoré boli dokázateľne neúčinné, škodlivé k životnému prostrediu a sociálne neférové. Jedným z hlavných príkladov neefektívneho nástroja sú priame podpory na plochu v rámci prvého piliera SPP. Okolo 40 miliárd EUR (zhruba 70% rozpočtu SPP) je vyplácaných farmárom výlučne na základe výmery poľnohospodársky využívanej pôdy. Ich neefektívnosť sa prejavila v nerovnomernom rozdelení zdrojov (1.8% príjmateľov dostáva 32% peňazí), únikom peňazí smerom k prenajímateľom pôdy a ne-farmárom, deformácii trhu a neschopnosti zastaviť pokles vidieckej zamestnanosti. „Týmto kompenzačným platbám, ktoré boli zavedené v 1992 ako dočasné riešenie, chýba pevný vedecký základ,“ hovorí poľnohospodársky ekonóm Sebastian Lakner z Univerzity v Göttingene. Táto kritika nie je nová a už bola reflektovaná v roku 2013 pri priamych platbách v rámci tzv. „greeningu“ (definovaného ako „oblasti ekologického záujmu“). Avšak „greening“ bol potlačený politickým tlakom počas procesu poslednej reformy a skončil ako výrazne neefektívny nástroj, hovoria vedci.

Druhý pilier SPP, nazývaný „Program rozvoja vidieka“ ponúka omnoho lepšie nástroje pre ochranu biodiverzity a zmierňovanie dôsledkov zmeny klímy. V súčasnosti majú environmentálne nástroje v druhom pilieri niekoľko násobne menší rozpočet ako má prvý pilier a EK ho navrhuje ešte výrazne znížiť v nadchádzajúcich rokoch (o 28%). Podľa vedcov tým ohrozuje ako životné prostredie, tak aj vidiecke obyvateľstvo. „Slovensko patrí ku krajinám EÚ, ktoré využívajú možnosť presunu rozpočtu medzi piliermi a v prebiehajúcej SPP znížilo rozpočet druhého piliera o viac ako 20%, čo vytvára ešte kritickejšiu situáciu pre zachovanie rozmanitosti slovenskej vidieckej krajiny“ dodáva Peter Bezák z Ústavu krajinnéj ekológie SAV.

Vedci sa domnievajú že hlavným dôvodom pre environmentálne škrtý je nevyvážený proces reformy SPP, ktorý dáva silným lobistickým skupinám veľké možnosti ovplyvniť reformný proces a presadzovať vlastné záujmy, pričom neakceptuje dôležitých hráčov z vedy, výskumu a spoločnosti. „Záujmy lobistických skupín jednoznačne prevážili výsledky vedeckých výskumov a verejný záujem,“ hovorí Pe'er. Podľa výskumu EÚ, 64% farmárov a 92% ostatných občanov sa vyjadrilo, že SPP by mala zlepšiť svoju účinnosť vzhľadom k ochrane životného prostredia a klímy.

Pe'er a Lakner vidia v novozvolenom Európskom Parlamente príležitosť pozmeniť reformný proces SPP smerom k naplneniu požiadaviek medzinárodných záväzkov EÚ a očakávaní verejnej mienky: „Sú dostatočné vedecké dôkazy o tom, čo funguje a čo nie, najmä vzhľadom k životnému prostrediu“ hovorí Pe'er. „Malo by byť prioritným záujmom Európskej Komisie využívať peniaze daňových poplatníkov viac efektívne na podporu verejných cieľov ako napríklad zachovanie biodiverzity alebo udržateľné poľnohospodárstvo“ dodáva Lakner.

Vedci veria, že pravý reformný proces SPP, ktorý zahrňuje všetkých relevantných aktérov a berie vedecké výstupy vážne, môže pomôcť získať verejnú podporu a akceptáciu SPP.

Začiatok záverečného kola rokovaní o novej SPP medzi Európskou Komisiou, Európskou Radou a Európskym Parlamentom sa očakáva na jeseň 2019.